

12 Eylül Askeri Darbesi ve Sonrası Bingöl’de Siyasal Yaşam

Ebru ÇOBAN

Bingöl Üniversitesi, Rektörlük, BİNGÖL
ebrugull_34@hotmail.com

ÖZET

Türkiye’de demokrasinin kesildiği bir döneme gelen 12 Eylül Askeri Darbesi gerek sonuçları ve gerekse götürdükleriyle halen tartışılan bir mevzu olmuştur. Darbe sonrası gelişmeler, Türk siyasal hayatında restorasyona işaret ediyordu. Zira bu yeni dönem, askeri kisvenin istediği ölçüde gerçekleşmişti. Hülasa bu yeni dönemin aktörü askerlerdi. Onların biçimlendirdiği ölçüde demokrasi kurallarına, toplumsal gelişmelere yön verilecekti. İşte bu çalışma, 12 Eylül Askeri Darbesi’nin hemen akabinde Bingöl geneli ile ilçelerinde oluşan panoramanın basına yansımaları incelenecektir. Çalışmada basın ana parametre olurken, o dönemin birincil kaynakları da çalışmanın karakterini oluşturacaktır. Bu çalışmada ayrıca Bingöl’de faaliyet gösteren yerel gazetelerin Askeri Darbe karşısındaki tutumları ayrıntılı olarak verilecektir. Zira basın demek bir ülkenin aynası konumdadır. Bu yüzden yerel basının 12 Eylül Askeri Darbesi karşısındaki durumu önemlidir. Ayrıca hazırlanan 1982 Anayasasının halk oylaması da bu çalışmada yer verilmiştir. Anayasanın kabulü sonrası siyasi partilerin kurulmasına izin verilmesiyle oluşan konsensüste bu çalışmanın ana paydaları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Bingöl, Siyaset, 12 Eylül, Darbe, Siyasi Partiler

After The September 12 Military Coup And Political Life In Bingol

ABSTRACT

The 12 September military coup has been a controversial issue with its consequences. The developments unfolded after the coup was indicating a restoration period in the Turkish political life. The soldiers became the main actor of the new period which was engineered by the military. The democratic rules and the course of the social developments would be taking shape according to the new order. With this work, it will be analyzed how the landscape in Bingöl and in its counties appeared in the press right after the 12 September military coup. While the press is adopted as the main parameter in the work, the primary resources of the time will make the character of this paper. When looking at the main post-military coup developments in Bingöl, it is seen that the public as well as the intellectuals adopted rather calm attitude toward the events. Whereas the military coup was celebrated in so many cities in Turkey, the people of Bingöl did not show any significant positive or negative reaction against it. However, they voted against the referendum for the 1982 Constitution by 25% and this need to be questioned from a sociological perspective. It should be noted that the political life in Bingöl began to normalize with the transition to the multi-party life. One of the key points of this study is also the general elections conducted in 1983 and the local elections held afterwards. These two elections are the sign of the revival of the political life in Bingöl.

Key Words: Bingol, Politics, Military Coup Of 12 September, Political Parties

GİRİŞ

12 Eylül darbesi T.C siyasi tarihinde, Türkiye’yi geriye götüren 27 Mayıs ve 12 Mart’tan sonra demokrasiye vurulan son darbe olmuştur. 12 Eylül 1980 günü Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren liderliğinde Türk Silahlı Kuvvetleri darbeyi gerçekleştirmiş ve Türk demokrasisi bir yara daha almıştır.¹ 12 Eylül darbesi 27 Mayıs 1960 ve 12 Mart 1971 darbelerinin ardından Cumhuriyet tarihinin üçüncü darbesi olmuştur. Bu darbe generallerin “*emir komuta zinciri*” içinde gerçekleştirdikleri 27 Mayıs ve 12 Mart’ın tamamlayıcısı niteliğinde gerçekleşmiştir.² Parlamento feshedilmiş, tüm yurttaki sıkıyönetim ilan edilmiş ve Kenan Evren başkanlığında kurulan Milli Güvenlik Konseyi tarafından ülke idaresi ele alınmıştır.

27 Mayıs ve 12 Mart Darbelerinden farklı olarak daha köktenci doğrultuda gerçekleşen 12 Eylül darbesinin diğer tebliğlerine göre, Süleyman Demirel Hükümeti görevden alınmış, halkın iradesini temsil eden TBMM feshedilmiş, siyasi parti liderleri Demirel, Ecevit, Erbakan ve Türkeş Silahlı Kuvvetlerin korumasında olduğu belirtilerek gözaltına alınmıştır.³ 1961 Anayasası, 12 Eylül Darbesi ile bu anayasa tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Ayrıca tüm ülkede faaliyet gösteren siyasi partiler, dernekler ve sendikalar kapatılmış, birçok milletvekili ve vatandaş gözaltına alınıp tutuklanmıştır. 16 Ekim 1981 günü Danışma Meclisi “*Yeni Bir Anayasa*” yapılmasına yönelik bir yasa hazırlamış, yasa uyarınca 15 üyeden oluşan anayasa komisyonunun seçilmesi kararlaştırılmıştır.⁴ 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 23 Eylül 1982 tarihinde Danışma Meclisi tarafından ve 18 Ekim 1982 tarihinde Milli Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiş, halkoyuna sunulmak üzere 20 Ekim 1982 tarih ve 17844 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmış, 7 Kasım 1982 Pazar günü yapılan halkoylaması sonucu % 91,17 oranında kabul oyu ile kabul edilmiştir.⁵

1983 Mayıs ayında demokratik düzene tekrar dönüş için imkanlar verilmiş ve siyasi partiler kurulmaya başlamıştır. Milli Güvenlik Konseyi’nin denetimindeki seçim öncesi dönemde toplam 15 parti kurulmuş, ancak Anavatan Partisi, Milliyetçi Demokrasi Partisi ve Halkçı Parti dışındaki partiler gelen vetolar sonucu seçime katılamamışlardır.⁶ 6 Kasım

¹ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 275.

² Ahmet Akif Mücek, “12 Mart Öncesinde Oligarşik Yapıda Parçalanmalar”, *Türkiye’de Askeri Darbeler. Gökkuşaklı Yayınları*, Ankara, 2009, s.176-177.

³ Akşin, *age*, s. 275.

⁴ Akşin, *age*, s. 281.

⁵ <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>

⁶ Cemal Altan, “Genel Seçimler-Yerel Seçimler İlişkisi (1983-2004)”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 12, 2005, s. 177.

1983’de yapılan seçimler sonucunda 12 Eylül Darbesiyle yönetimi ele geçiren yönetim sona ermiş ve tekrar demokratik düzene geçilmiş, Özal liderliğindeki ANAP tek başına iktidara gelmiştir. Katılım oranının % 92,3 oranında gerçekleştiği bu seçimlerde, hiç şans tanınmayan ANAP, ülke genelinde % 45,1 oranında oy alarak birinci parti oldu. HP ülke genelinde % 30,5 oranında oy alarak ana muhalefet partisi olma hakkı kazandı. MDP, ülke genelinde ancak oyların % 23,3’ünü alarak sonuncu parti oldu.⁷

12 EYLÜL DARBESİ SONRASI BİNGÖL’DE MEYDANA GELEN GELİŞMELER

12 Eylül Askeri Darbesi sonrası Bingöl’deki ana gelişmelere bakıldığında gerek vatandaşların gerekse entelektüel düzeyde olaylara karşı soğukkanlı tutumların belirdiği görülmektedir. Birçok ilde askeri darbe, sevinç içerisinde kutlanırken, Bingöl halkı ise askeri darbeye karşı ciddi bir menfi veya müspet tepkisini göstermemiştir. Ancak darbe sonrası 1982 Anayasasının kabulü sırasında Bingöllülerin yüzde 25’inin red oyu vermesi sosyolojik manada sorgulanmalıdır. Çok partili hayata geçişle birlikte Bingöl’de siyasal hayatın normalleşmeye başladığını belirtmek gerekir. Bu çalışmanın önemli nirengi noktalarından biri de 1983 yılında yapılan genel seçimler ve sonrasında gerçekleşen yerel seçimlerdir. Bu iki seçim Bingöl’de siyasal hayatın canlanmaya başladığının göstergesidir.

Bingöl’de siyasi etkinliği olan söz sahibi kişiler ile eşraftan oluşan bir heyet, belediye başkanının makam odasında yaptığı ön çalışmadan sonra, Vali Ahmet Özer’i ziyaret ederek Bingöl’de anarşi, ekonomik, darboğaz ve hizmet kısırlığının giderilerek, birlik içinde hareket edilmesi amacıyla temasta bulunmuşlardır. Bu heyetin hedefi, geri kalmış Bingöl yöresine yatırım yapılması ve yıllardır yılgınlık yaratan anarşinin son bulması, kişisel çıkarlardan ziyade toplum yararına olan hizmetlerin ortaya konulması, birlik içinde parti gözetmeksizin, büyük bir vatanseverlik duygusuyla hareket ederek idarecilere yardımcı olmayı sağlamaktır. Ayrıca Bingöl’ün mukadderatında söz sahibi olan kişilerin bir araya gelerek söz birliği yapıp kesin tavır takınarak, bu kişiler merkezi hükümet nezdinde girişimlerde bulunmak arzusunu ortaya koymuşlardır.⁸

Bu bağlamda Emin İnak’ın Bingöl Gazetesi’nde “*Sen, Ben ve Memleket*” adlı altında kaleme aldığı köşe yazısında 1980 dönemi öncesi ve sonrası için tavsiyelerde bulunmuş, içinde bulunulan anarşi, sınıf ayrımcılığı, sağ-sol mücadelesi ortamından uzak durulması gerektiğini, yazısında şöyle dile getirmiştir:

⁷ Cemal Altan, *age*, s.177.

⁸ *Bingöl Günlük Müstakil*, S.3680, 15 Şubat 1980 Cuma.

“Bingöl ili neden geri kalmış diye düşündünüz mü? Yıllardır işin içinde olduğumuz için, kesinlikle söyleyebilirim ki bu memleketi bu hale getiren dava sen, ben ve şahsi çıkarın toplum ve memleket çıkarları üzerinde tutulması sonucu böyle geri kalmıştır. Bingöl ilinin geri kalmışlığı karşısında kolları sıvayıp çalışmak isteyenleri kasıtlı olarak menfaatleri için köstekleyenlerin olduğunu söylersek herhalde şaşmazsınız. Bingöl'de anarşi çıkartmak isteyen bir avuç insan ve şahsi çıkarları uğruna veya sen, ben davasından dolayı hizmetleri köstekleyen azınlık kişilerin bu memlekete yaptığı kötülüğü artık anlayıp, onların sözüne itibar etmemek gerekir. Bu konuda geç kaldığımız için bugün Bingöl'de hayat felç ve kötürüm vaziyettedir. Lütfen bizleri bu kötümser durumdan kurtarmak için uğraşanları kişisel menfaatlerimiz yüzünden kösteklemekten vazgeçelim artık. Kişilerin sağ veya solculuğunu araştıracağımıza onun memlekete yararlı olup olmadığı üzerinde durmalıyız.

... Lütfen sen ve ben kavgasını bırakıp, memleketin selameti ve halkımızın huzuru için ne gerekiyorsa onu yapalım. Mücadele insani duygularla yararlı olan işler için yapılmalıdır. Üç kişiye iş değil, Bingöl ilinin tüm halkını memnun eden ve kendisine iş sağlayan duyguların peşinde olalım. Keçinin kuyruğunu örtmekle onu üşümekten kurtaramayız. Politikacılarımız şahsi işlerden ve kişisel kavgalardan ziyade Bingöl ilinin kalkınmasını gerektiren konularla uğraşması gerekir. Halkımızda buna duyarlılık göstermelidir” sözleriyle anarşinin geri kalmış şehre verdiği zararları ortaya koymuştur.⁹

Yine Bingöl'ün bir başka sorununu Emin İnak Bingöl Gazetesi halk köşesinde 'Akıp giden milyonlardan haberiniz var mı' başlığıyla kaleme aldığı yazıda Bingöl'deki yatırımların ne şekilde harcandığını ve Bingöl'e ne şekilde zararlar verildiğini şöyle dile getiriyor:

“Bingöl ilimize hizmet gelmediğinden yakınıp duruyoruz. Ama hiçbir şeyden haberimiz yok. Bingöl iline milyonlarca para geliyor fakat bu paralar yerli yerinde harcanmadan geri gidiyor ve bize hiçbir yararı olmuyor. Geçen hafta yapılan il koordinasyon kurulu toplantısında gördük ki, ilimize harcanmak için gönderilen para yerli yerinde harcanmadan geri gitmiştir. Bunca fakirliğimize rağmen, yediğimiz bu darbenin sebebini soran bir tek kişi çıkmamış ve gaflet uykusunda olan Ankara'daki parlamenterlerimiz dahi uyanmamış ve bu tabii hakkımızı savunamamıştır. Bingöl çimento fabrikasının iki yıldır yapım çalışmalarının durmasına göz yuman sayın parlamenterimiz,

⁹ Bingöl Günlük Müstakil, S.3680, 15 Şubat 1980 Cuma.

sizler bu zavallı halkın günahları altında nasıl çıkabilirsiniz. Mesele yalnız çimento fabrikası mı? Hayır beyler, geçen yıl Bingöl karayollarının yapımı için ayrılan milyonların hiçbiri harcanmamış. Bingöl orman içi yollarının yapımı için ayrılan milyonların tek kurusuna dokunulmamış ve Türkiye tarihinde ilk kez Bingöl'de karayolları ve Y.S.E. teşkilatlarına ayrılan paraya dokunulmadan geri giderek en düşük düzeyde bir hizmet anlayışını sergilemiştir.

Evet sayın baylar, biz Bingöllülerde bu tarihi yanılğı ve tembelliğe seyirci kalmış halkımızı savunmaktan aciz ve biçare bir görünüm içinde olmuşuz. Bingöl siyasetleri yalnız tayin yapmak ve memurları oraya buraya atamak için varlar. Hizmet edilmemekte ve Bingöl toplumunun yararına olan işler takip edilmemektedir. Bu yüzden fakir halkımızın hakkı olan hizmetlerin yapılması için bütçeden ayrılan paralar ya harcanmamakta veya başka yerlere kayıp gitmektedir.

Bu konuyu bir misal ile sonuçlandırmak gerekirse, Bingöl'de YSE hizmetleri %50'yi bulmazken, Ankara'dan gönderilen para nazara alınmamıştır. Buradan uydurulup gönderilen raporlara göre, Bingöl'de onarılmayan köy yolu kalmadığı bildirilmiştir. Yine geçen yıl Bingöl ilimizde harcanmak üzere karayollarına ayrılan 215 milyon liranın 112 milyonu harcanmış, geriye kalan kısmı da geri gitmiş ve bu işten kaybeden yine Bingöl ili ile fakir Bingöl halkı olmuştur.”¹⁰

Ayrıca Emin İnak'ın başka bir tarihte halk köşesinde kaleme aldığı yazıda, Bingöl'ün durumunu anlatan ve o dönem de yaşananlara ışık tutacak ifadeleri şöyledir:

“Sizi biraz geçmiş tarihlere götüreyim diyorum. Yıl 1971 Bingöl'de orta şiddette bir deprem olmuş ve yığma binaların altında kalarak ölen binlerce Bingöllünün üzüntüsü yaşanırken geriye kalanlar bir dilenci misali devletin eline bakarak gelen yardımlardan nasibini aramaya bakıyorlar. Evet Bingöl ili 1971 yılında vuku bulan depremden dolayı verilen yardımlardan nasibini tam alamadı. Çünkü davasına tam sahip çıkamadığı için yeni Bingöl yaratacak derecede verilen yardımlar adeta toprağa gömüldü ve söz sahibi kişilerimiz uyuyup sen, ben kavgasından dolayı davalarına sahip çıkmadılar.

Şimdi yıl 1980 tam olarak depremden bu yana 9 yıl geçti. Ama halen geri kalmışlığın pençesinden kurtulmamış ve halen işsizler ordusunu bağrında barındıran Bingöl var ortada. Deprem görmüş Bingöllü afetzedelerin konut paraları aslında bir aflu alınmaması gerekiyordu. Ama uyuduk ve sonuç alamadık. Bu konuda geçen yıl yeni bir

¹⁰ Bingöl Günlük Müstakil, S.3695, 4 Mart 1980 Salı.

uygulama vardı. İlde kurulacak komisyon konut sahiplerinin mali durumuna göre %50'ye kadar muafiyet tanınacaktı. Anladığımız kadarıyla bu komisyon kurulamadı veya kurulduysa da hiçbir iş yapamadı.

Şimdi Emlak Kredi Bankası'na yatırılması gereken konut paraları için duldan, anasını, babasını yitirmiş yetimden taksit beklenmekte veya taksit ödenemediği için faiz işlemi görülmekte olduğunu duyuyoruz. Kahve köşesini mesken edinen Bingöl halkı bu parayı nasıl ödeyebilir. Hayati bir sorun olan bu konuda ciddi girişimler yapılarak geri kalmış Bingöllü afetzedeleri kamburu üzerine bir kambur daha eklenmesin diyoruz ve Vali Ahmet Özer'in devreye girmesini istiyor, bu güne kadar uyuyan Bingöl'ün siyasi ve idarecilerini uyanmaya davet ediyoruz.”¹¹

Yukarıdaki yazılardan da anlaşıldığı gibi, bir yandan Bingöl'e yatırım için gönderilen paraların bazı kurumlarca harcanmadan geri gittiği ifade ediliyor diğer taraftan Bingöl Gazetesi'nde yayınlanan haberde Bingöl'ün mali yönden büyük sıkıntılar yaşadığı defalarca vurgulanıyor. Fakat yazılan bazı haberlerde de bu durumun tam aksi iddia edilmektedir. Aksini iddia eden haberlerden birisi şöyle olmuştur: *Gerekli yardım yapılmadığı için belediye ve özel idarenin çok zor duruma düştüğü ayrıca zor durumda olan belediye, personel ücretlerini ödeyebilmek için daha evvel çeşitli kuruluşlarca verilen dozer greyder ve kamyonet gibi araçlarını satmayı kararlaştırmıştır. Bingöl belediyesi ile Özel İdare'nin borçlarından kurtulup, gerçek anlamda halkın hizmetine sunulacak yatırımlarını yapabilmesi için devletçe parasal yardım yapılması ve hükümetçe bu durumun değerlendirilmesi gerekir”¹²* şeklinde ifade edilmiştir.

Şehirde geri kalmışlığın pençesinden kurtulmaya çalışılırken, ülke genelinde olduğu gibi burada da anarşi dinmemiş provakasyonlar devam etmiştir.

Ölümlere yol açan siyasi terör, 3 Mart 1980 Pazartesi günü saat 12:00 sıralarında yazıhanesinden çıkan Avukat Şakir Elçi'yi hedef aldı ve bir saldırı sonucu öldürüldü. Diyarbakır Barosuna bağlı Avukat Şakir Elçi'nin öldürülmesi olayı şehirde üzüntü yaratmıştır. Şakir Elçi'nin yazıhanesinden çıkışını kollayan Genç ilçesinden Ömer Oğlu Mithat Dopdoğru silahı ile birlikte olay yerinde polisler tarafından yakalanmış, silah üzerinde 2 dolu mermi ve olay yerinde üç adet boş kovan bulunmuştur.¹³ Bingöl Gazetesi'ndeki haberin yanı sıra Şakir Elçi'nin kardeşi Yahya Elçi'den aldığım bilgiler

¹¹ *Bingöl Günlük Müstakil*, S.3733, 16 Nisan 1980 Çarşamba.

¹² *Bingöl Günlük Müstakil*, S.3835, 21 Ağustos 1980 Perşembe.

¹³ *Bingöl Günlük Müstakil*, S. 3695, 4 Mart 1980 Salı.

ışığında Elçi'nin ölümüne kadar kısaca hayat öyküsü şöyle gerçekleşiyor: Şakir Elçi 1946 yılında Bingöl'de doğmuştur. 1965 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'ne girmeye hak kazanmıştır. Şakir Elçi Bingöl'ün yerli ve tanınmış ailelerindedir. Babası Cemal Elçi, halk arasında Cemal Faris olarak bilinir. Bu unvanla bilinmesinin nedeni Cemal Elçi'nin babasının ismi Faris olmasından gelmektedir. Babası Bingöl'ün ilk belediye reisi olarak kayıtlara geçer. Bingöl vilayet olmadan önce Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde Çapakçur olarak bilinirdi, Çapakçur ilçesinin 1936'da vilayet olmasıyla H. Cemal Elçi atamayla belediye başkanlığına getirilir ve 1940'a kadar bu görevini sürdürür. Cemal Elçi'nin 3 evliliği olur. İlki Mircan Hanım olan eşi Şakir'in annesidir. Mircan Hanım daha genç yaşlarda iken çok yakın akrabaları Diyarbakır İstiklal Mahkemesi'nde idam edilmiştir. H. Cemal Elçi de 1925 yılında Şeyh Sait hareketinin içinde yer almış ve isyan sonucunda Elazığ İstiklal Mahkemesi'nde yargılanarak 7 sene ceza almış, 11 sene de sürgün hayatına gönderilmiştir. Edirne'ye sürgüne gönderilen H. Cemal Elçi 2,5 yıl sürgün hayatından sonra 1928 affıyla Çapakçur'a geri dönmüştür.

Aile hayatına kısaca değindiğimiz Şakir Elçi'nin Üniversite yıllarında Kürt sorununa yakın TİP örgütüne yakın bir çizgisi vardı. Fakat bu örgütün Kürt sorunundan uzaklaşmasıyla 1969'lu yıllarda DDKO kurulurken Şakir Elçi İstanbul'daki kurucuları içinde yer aldı. İlk kongresinde Necmeddin Büyükkaya'nın başkanlığında yazman olarak görev alır.

Şakir Elçi, babasıyla birlikte kendilerine ait olan büroda çalışmaktaydı ve 3 Mart günü lokantaya yemeğe gidecekleri sırada babası büroyu daha önce terk ederek gidiyor. Arkasından Şakir Elçi de babasına yetişmeye çalıştığı sırada Hükümet Konağı'nın karşısında şimdiki Finans Bank'ın sırasında olan bürosunun önünde Mithat Dopdoğru tarafından arkadan silahla vurularak öldürülmüştür. Şakir Elçi'nin cenaze töreni fazlasıyla görkemli olmuş, cenaze korteji 6 km'yi mesafeyi bulmuştur.

Bir başka cinayet de Genç Caddesi'nde meydana gelmiştir. 19 Mayıs bayramının kutlanmasından sonra halkın spor sahasından dağılıp şehir merkezine geldiği sırada Genç Caddesi üzerinde meydana gelen saldırıda Muhittin Olcay aldığı kurşun yaraları sonucu ölmüş ve olayda yaralanan Yakup Bağış Elazığ devlet hastanesine kaldırılmıştır.¹⁴ Muhittin Olcay'ın öldürülmesi nedenlerinin 1970'li yıllarda Bingöl ülkücü hareketin önde gelen isimlerinden olması yer almaktaydı. Gencin Sesi, internet Gazetesi'nin ve röportaj

¹⁴ *Bingöl Günlük Müstakil*, S. 3762, 20 Mayıs 1980 Salı.

yaptığım Emin Bozkır'ın aktardığı kadarıyla Muhittin Olcay'a ringo deniliyordu. Cesurluğu ve baba yiğitliği ile bilinen Ringo bir zamanlar Cüneyt Arkın'ın oynadığı filmlerde yardımcı rolü teklifi almış ancak, “*ben oynarsam başrol oynarım kimsenin yardımcısı olmam*” deyip bu teklifi geri çevirmiştir. Kendisinin çeşitli dergilerde karikatürü bile çizilmiştir. 19 Mayıs 1980 günü sol görüşlü grup tarafından arkasından 12 kurşun ile öldürülmüştür. Kardeşi Hamdullah da Ringo gibi solcuların saldırısına maruz kalmıştır. Çarşıda gezindiği bir sırada solcu grup tarafından arkasından gizlice gelinip kafasına geçirilen çuval ile etkisiz hale getirilerek kafa kısmından darp edilmiştir. Ağır yaralı halde hastaneye kaldırılan Hamdullah uzun bir süre hastanede tedavi altında tutulmuş ve kafasından aldığı darbeler beyninde hasar oluşturduğundan akli dengesini kaybetmiştir. Akabinde uzun bir süre bu şekilde kendi evinde yaşadıkdan sonra hastalığının ilerlemesi sonucu Elazığ Ruh ve Sinir Araştırmaları Hastanesi'nde yatırılır. Babasının ölümüyle duyduğu derin üzüntü sonucu kırdığı hastane penceresi camlarından karnını deşerek 1997 yılında yaşamına son vermiştir.

19 Mayıs 1980 Pazartesi günü bayramdan sonra çıkan olaylar şehirde tansiyonu yükseltmiş ancak güvenlik kuvvetlerinin zamanında olaya müdahale etmesi sonucu fazla bir gerginlik yaratılması önlenmiştir.¹⁵

Bingöl Belediye Başkanı Hilmi Elçi 3 Ağustos 1980 Pazar gecesi saat 24:00 sıralarında makam arabasıyla evine giderken oturduğu eve 400 metre kala silahlı saldırıya uğramıştır. Kendisinin kullandığı arabanın otomatik silahla taranmasına rağmen yara almadan sağ kurtarılmıştır. Olay yerinde dokuz milimetrelik boş kovanın bulunmuştur ve emniyetçe gerekli tahkikatlar yapılmıştır.¹⁶

Köşe yazarları bütün olumsuzluklara rağmen Bingöl'ün sosyal yapı sorunlarını sürekli ele alıp değerlendiriyorlardı. Bu yazarlardan Hüsnü Mollaoğlu Bingöl Gazetesi'ndeki köşe yazısında Bingöl de yapılan bir toplantının ardından edindiği izlenimleri ve Bingöl'ün içinde bulunduğu durumu şöyle açıklıyor:

“Pazar günü Halk Kütüphanesi'nde yapılan esnaflar toplantısında, valinin il sorunlarının takibi konusunda verdiği bilgiler gayet doyurucu olmuştur. Bu inançla valimizin bir fahri hemşerimiz gibi Bingöl için çalıştığına inanıyoruz. Biz de, esnaflardan istenen kurallara uyacağız ve temizlik konusunda el ele çalışacağımızı belirtiriz.

¹⁵ Bingöl Günlük Müstakil, S.3762, 20 Mayıs 1980 Salı.

¹⁶ Bingöl Günlük Müstakil, S.3824, 5 Ağustos 1980 Salı.

Bingöl asayiş yönünden Türkiye’de birinci il oluyor. Ancak sosyo-ekonomik bakımdan en geri iller arasındadır. Bu nedenle bazı konularda valimizin daha ısrarlı ve inançlı çalışması gerekir. Bazı konularda hassasiyet beklentimiz vardır. Özellikle sanayi alanının da bizim için bir darbe sayılan Bingöl çimento fabrikasının askıya alınması bazı inançlara ters düşmektedir. Bingöl’e yapılacak olan çimento fabrikasının çok anlamlı bir mazisi vardır. Fabrikanın kurulduğu saha üzerinde 1917 senesinde Atatürk ve milis kuvvetleri Rus işgaline karşı büyük mücadele verdiği ve Atatürk’ün çadır kurduğu yerdir. Bu itibarla bu fabrika Bingöl’ün değil, yüzüncü yıl anlamı içinde Atatürk fikrinde olanlara ters düşmektedir. Hammadde alanı 1978 ve 1979 yılında yapılan jeolojik raporuyla Karlıova’nın Halifan ve Çobantaşı semtine kadar dayandığı tespit edilmiştir. Bu raporlar Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı dosyalarında mevcuttur. Hiçbir iş sahası olmayan Bingöl’de 1981 yılı çok zor geçecektir. Özellikle işsizler çoğalıyor, bu itibarla biz esnaflar içinde gün içinde hiç sifatah yapmayanlar çoğunluktadır. Bu nedenle yeni getirilen peşin vergi ödeme sistemi Bingöllü esnafı çok mağdur edecektir. Bu durum göz önünde bulundurularak komisyonun adil çalışması sağlanmalıdır. Zaten bölge müdürlükleri Elazığ’da kümelendiği için Bingöl’de yatırım kısır geçiyor. İş alan müteahhitler dahi çalıştıracağı işçiyi kendi illerinden getirtmektedirler. Bingöl-Kiğı bağlantısının sorumlusu, karayolları Elazığ Bölge Müdürlüğü’dür. Kısa yol bağlantısı yapılırsa Elazığ’ın nimeti kesilir. Bu münevver tabakaya bu haksızlık reva görülmemelidir.

Bingöl Kös Kaplıcası’nın noksanlıkları giderilerek, özel idarenin bu konuda işi bilen kişilere yönelmesi gerekmektedir. Bu konuda duyarlılık beklerken valimizin bizden yardımlarını esirgememesini ister esnaflar adına saygılar sunarım” demiştir.¹⁷

Gazetenin başka bir yazar olan Emin İnak, halkın köşesinde “Başımızın çaresine bakmalıyız” başlıklı yazısında, Bingöl’deki halkın bazı düşüncelerinin yanlışlığına değinerek, devlet - halk bağlamında eleştirilerde bulunmuştur. Emin İnak düşüncelerini şöyle aktarıyor:

“Halkın şartları gün geçtikçe zorlaşıyor, işsizlik denilen baş belasına çare bulunamıyor. Durum böyle olunca da kişiler yaşamını sürdürmek için yaratıcı olmak zorundadır.

Bingöl’de her şey devletten gelsin beklentisi var. Devletin mahdut gücü yapabildiğini zaten yapıyor. Bu ilde yaşamını sürdürmek isteyenler başının çaresine

¹⁷ Bingöl Günlük Müstakil, S. 3967, 16 Mart 1981 Pazartesi.

bakmak zorundadırlar. Yani mevcut imkanlarını değerlendirerek daha iyi üretim yollarını bulmalıdırlar. Yöremizde çok büyük hayvancılık ve tarım potansiyeli var. Ancak bu potansiyel bir türlü değerlendirilememektedir. Kabus gibi sırtımıza binen tembellik bizi tarlamızdan uzaklaştırmıştır. Bingöl'de koyun, inek ve özellikle aracılık yapabilen bir insanın mali sıkıntı çekebileceği hiç bir zaman düşünülemez. Ama bizim gözümüz bu gelir kaynağında değil, devlet kapısında iş aramayı görmektedir.

Şayet bizler kendi imkânlarımızı değerlendirmeye kalkışırsak mecburen devlet yanımızda olacaktır. Devlet kapısına bakmakla sonuç alınamaz. Zaten yıllardır bu yolu deneyenler bir arpa boyu dahi ileri gidememişlerdir” diyerek sözlerini noktalamıştır. Yazarlar, yaşanan gelişmeleri köşe yazılarında ele alarak, gelişen olaylar hakkında kendi bakış açılarını ortaya koymaktadırlar. Burada önemli olan Bingöl için yapılan yatırımlar ve bu yatırımları kimin nasıl değerlendirdiği konusudur. İleri sürülen açıklamalara göre bir değerlendirme yapılırsa, Bingöl ili siyasilerinden pek fayda görememiş, devletçe yapılan yardımlardan nasibini alamamıştır. Bingöl'ü idare eden makamlar görevlerini layıkıyla yapamamışlar ve geri kalmış şehrin yükünü hafifletememişlerdir. Bunun yanında anarşinin de boy göstermesi, şehri bunalıma doğru sürüklemiştir.¹⁸

12 EYLÜL 1980 DARBESİ'NİN BİNGÖL'DEKİ YANSIMALARI

12 Eylül darbesinin gerekçeleri arasında, ülkede yaygınlaşan siyasi terörün birçok yerde cinayetler işlenmesine yol açması, sağ-sol ve alevi-sünni ayrımcılığının baş göstermesi, ekonomik açıdan ülkenin zayıflaması ve dış borçlanmanın fazlalaşması, meclisin birçok tur sonucunda cumhurbaşkanını seçememesi gibi nedenler yer almaktaydı. 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından 1971 Muhtırası yayınlanmış ve ardından 12 Eylül dönemiyle birlikte Türk Silahlı Kuvvetleri üçüncü kez ülke yönetimine el koymuştur. 1961 Anayasası rafa kaldırılıp askeri cuntanın yeniden hazırladığı planlar devreye girerek, Türkiye genelinde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Siyasi partiler kapatılmış parti liderleri Sıkı Yönetim Mahkemeleri'nce yargılanmıştır. Sıkıyönetim ile birlikte Milli Güvenlik Konseyi'nin, Bingöl'de seçimle iş başına gelen kişileri görevden uzaklaştırma metoduyla hareket edilerek Bingöl belediye başkanlığı görevi Hilmi Elçi'den alınıp, Vali muavini Cevdet Kuran'a verilmiştir. Belediye personelinin tam bir görev bilinci içinde çalışması ve

¹⁸ *Bingöl Günlük Müstakil*, S.4647, 10 Haziran 1983 Cuma.

halkın belediye hizmetlerine yardımcı olması istenirken, yasadışı işlem ve tutum içinde olanlara karşı uyanık olunması istenmiştir.¹⁹

Bingöllü yazarlardan Emin Mollaoğlu, Bingöl Gazetesi'nin halk köşesinde 12 Eylül 1980 darbesinin Bingöl'de nasıl karşılandığını şöyle dile getiriyor:

“Son birkaç yıldan beri siyasal iktidarların içine düştükleri gafletin ızdırabını tüm Türk ulusu çekti. En büyük gaflet bu siyasal iktidarların büyük Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet'in temel ilkelerinden uzaklaşmasıyla başladı. Tarih boyunca Türk Ulusu'nun varlığını hazm edemeyen düşmanlar, Türkiye'deki siyasi parti liderlerinin içine düştükleri gaflet ve beceriksizliğini çok iyi değerlendirerek, ülkenin içinde yandaşlar bulup Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmak için çalışmalarını olanca hızı ile devam ettirdiler. Parti içinde parti, din içinde din, mezhepler için de mezhep kurmayı başardılar. Bilhassa 1973 seçimlerinden sonra gün geçtikçe din, mezhep ve ırk ayrımcılığı yoğunlaşarak, nihayet Türkiye ve Türk Ulusu parçalanmış, birbirine düşman ettirilmiştir. Hatta camiler, okullar, mahalleler, lokantalar, kiraathaneler, bakkallar dahi ayrıldı. Kardeş kardeşe düşman kesildi. Kimsenin can, mal, iş güvenliği kalmadı. Türkiye'de bu ortam oluştuğu halde siyasi parti liderleri birbirlerine çamur atmaktan başka hiçbir tedbir alamadıkları gibi her gün ortalama 20 kişinin can vermesine de göz yumuyorlardı. Ayrıca devlet otoritesi yok olmuş siyasi ahlaksızlıkla birlikte ticari ahlaksızlık, silah kaçakçılığı, rüşveti irtikap ve haksız kazançlar en büyük fazilet sayılmaya başlanmıştı.

Bütün bu tedirginlik nihayet 12 Eylül 1980 günü bir anda son buldu. Yani Türk ulusu kendi içinden çıkan ve kendisinin dahilinde ve hariçte koruyucusu olan şanlı ordusuna 'tehlike çanları çalınıyor, kurtar bizi' demesi ile Türk Silahlı Kuvvetleri zamanında görevini yerine getirerek her türlü tehlikeye karşı koyup bir anda Türk Ulusunu rahatlığa kavuşturdu.

12 Eylül öncesinde Bingölümüzde herkesin çehresinde tedirginlik akmakta iken bilhassa Kurban Bayramı'nda köylü-kentli tüm Bingöllülerin büyük bir neşe ve sevinç içinde oluşu kıvanç verici idi. Görülmektedir ki bugünkü idareden binde bir maksatlı kişilerin dışında sağcısı olsun solcusu olsun herkes bir mutluluk içindedir.”²⁰

12 Eylül 1980 darbesinin Bingöl'de yarattığı hava bir başka haberde şöyle yansıtılmıştır:

¹⁹ Bingöl Günlük Müstakil, S.3855, 16 Eylül 1980 Salı.

²⁰ Bingöl Günlük Müstakil, S.3883, 25 Ekim 1980 Cumartesi.

“12 Eylül harekâtından bu yana, ülke yönetiminin ciddi bir şekilde ele alınması üzerine yurttan asayiş ve huzur sağlamıştır. Özellikle Bingöl'de asayiş sağlanarak, huzurun temenni konusunda daha emin adımlar atılmış ve bundan birkaç yıl evvel Türkiye genelinde asayiş bakımından en iyi olan Bingöl yeniden eski hüviyetine kavuşturulmuştur. Bu özlenen ortamın sağlanması tüm vatandaşlarımızı memnun etmiştir. Bingöl de devletin güçleri en iyi şekilde çalıştırılmıştır. Özellikle güvenlik kuvvetlerinin yansız çalışması sonucu asayiş daha düzenli kılınmıştır. Görev alan polisin, jandarmanın ve askerin yanı sıra bu uğurda görev yapan tüm üst derecedeki yöneticilerin büyük gayret içinde olmaları, huzurun sağlanmasında etkili olurken, devletin varlığı en iyi şekilde vatandaşa hissettirilmiş ve tarafsız tutum sonucu Bingöl'de tam manasıyla asayiş sağlanmış ve görev ortamı tesis edilmiştir.

Son zamanlarda kırsal alanlarda sürdürülen operasyonlar sonucu, uzak köylerde vatandaşlara gözdağı veren ve onların kuru ekmeğine ortak olan anarşistlerle etkili mücadele edilmiştir.”²¹

Sıkıyönetimin ilanı sonucunda siyasi çatışmaların azalması insanların kafasında soru işaretleri oluşturmuş, darbe öncesinde bir türlü yatıştırılmayan ortam nasıl oldu da bir anda sakinleşti düşüncesi kafalarda yer edinmiştir. Diğer taraftan da uzun süreden beri yaşanan hadiseler insanları huzursuz etmiş, sokağa çıkamaz duruma getirmişti. Bir kısım halk da sıkıyönetimle bu tedirginliğin azalmasına sevinen taraf olmuştur. Bunun yanında 1961 Anayasasının yürürlükten kaldırılmasıyla birlikte, tekrar kurucu meclis kurularak, çalışmalar neticesinde, anayasa Kasım 1982'de halk oylamasına sunulmuştur. İlk defa doğrudan doğruya halk oylamasıyla kabul edilen bu anayasa tüm oyların % 91,37 oranında KABUL , % 8,63 oranında da RED oyu almıştır. Oy verirken 2 renk seçenekler arasındaydı. Mavi hayır, beyaz renk ise evet anlamındaydı. Oylama sırasında, vatandaşlara anayasaya evet oyu vermesi için baskı yapıldığı ve gazetelere sansür uygulandığı yapılan yorumlar içerisindeydi. Anayasayı kabul eden çoğunluk, anarşi ortamında hayatlarının tehlikede olması nedeniyle de oy kullandığı ortaya atılan görüşler arasındadır. Fakat bu nedenler anayasanın kabulü için verilen oyların büyük çoğunluğu için tek neden sayılamaz. 1982 Anayasası'nın Bingöl'deki oy oranları yerel gazetelerde yer almamasından dolayı verilere ulaşılamadı, fakat büyük çoğunluğun red oyunu verdiği yayınlanan haberde hissedilmektedir. Yerel gazetelerin dışında incelediğim Cumhuriyet Gazetesi'nde de 1982 Anayasası, KABUL oylarının genel oranı % 91 olarak gerçekleştiği ve anayasaya RED

²¹ *Bingöl Günlük Müstakil*, S.3995, 15 Nisan 1981 Çarşamba.

oyu veren yurttaşların sayısı 1 milyon 600 bin civarında kaldığı belirtilmiştir. Ayrıca seçmenlerin % 95'i ya da daha fazlasının KABUL oyu verdiği 6 il arasında, Ağrı ve Bilecik gelmektedir. Kabul oranı Ağrı ve Bilecik'te % 96 olmuştur. 12 ilde mavi oy kullanma oranı % 10'un üzerini buldu ve en çok RED oyu % 25 ile Diyarbakır'da gerçekleşti. Red oyu bakımından ön sırada yer alan öteki iller şöyledir: Bingöl % 23, Tunceli % 18, Hakkâri % 17, Bitlis, Mardin ve Muş % 13, Kocaeli, Ankara, Siirt % 12, İstanbul, Konya % 11.328.²² Anayasa'ndaki oylamada Bingöl ili Diyarbakır'dan sonra RED oyu veren 2. il olmuştur.

Emin İnak anayasanın kabulü sonrasında RED oyu verenlerle ilgili köşe yazısında yaptığı yorum şöyledir:

“Türk Ulusu çok önemli bir kararın sonucunu, şanına ve şerefine yakışır bir tavırla sonuçlandırdı.

KABUL oyları yüzde doksanın üstüne çıktı. Yüzde onluk bedbahtlar ne düşündüler diye merak edenler var galiba... Bingöl'de umulmadık bedbahtlar çıktı. Özellikle beklenmedik köylerde red oyları yoğunluk kazandı. Galiba kendisini din iman aşığı sananların ile maneviyatı ve Allah'ı kesinlikle kabul etmeyenlerin bu işte büyük etkisi oldu. Bu söylentiler üzüntü kaynağımız oluyor. Allah'a inanmışlar daima bilinçli olurlar ve din, iman savunucusu olanların, toplumun geleceğini düşünmesi en büyük şarttır. Dünün anarşisini unutup, sırf kendilerinin ekmeğine sürülen yağın elden gitmemesi için din maskesi altında halkımızı ters yöne çekenlerin din ve imanından şüphe edilmektedir.

Kafamızı kullanalım artık. RED diyenlerin bugün içine düştükleri hezimete düşmemeliyiz. Sözüm ona bazı sapıklar artık bizden vazgeçsinler.”²³

Tablo 33: 67 İlde Kabul ve Red Oyları²⁴

İller	Seçmen Sayısı	Kullanılan Oy	Geçerli Oy	Katılma Oranı	Kabul	%	Red	%
Adana	638.888	588.645	587.033	93	532.804	91	54.229	9
Adıyaman	131.755	115.898	116.090	88	110.816	95	5.274	5
Afyon	273.167	256.600	255.944	94	238.809	93	17.135	7
Ağrı	115.616	103.643	103.391	89	99.697	96	3.694	4

²² Bingöl Günlük Müstakil, S.20928, Cumhuriyet Gazetesi, 9 Kasım 1982

²³ Bingöl Günlük Müstakil, S.4466, 11 Kasım 1982 Perşembe.

²⁴ Cumhuriyet, S.20928, 9 Kasım 1982 Salı.

Amasya	158.681	49.532	149.121	94	139.364	93	9.757	7
Akara	1.373.424	1.243.683	1.232.877	91	1.086.160	88	146.717	12
Antalya	365.406	342.062	341.155	94	315.317	92	25.838	8
Artvin	108.190	86.146	85.936	81	81.447	95	4.489	5
Aydın	351.051	332.270	331.198	95	307.221	93	23.977	7
Balıkesir	501.757	466.695	464.110	93	428.600	92	35.510	8
Bilecik	81.620	76.566	78.377	96	75.101	96	3.279	4
Bingöl	66.179	62.208	59.824	90	5.996	77	13.858	23
Bitlis	72.744	65.925	65.769	91	57.448	87	8.321	13
Bolu	240.100	225.883	225.311	94	210.618	93	14.693	7
Burdur	121.213	113.500	113.190	94	105.097	93	8.093	7
Bursa	639.860	606.466	604.983	95	562.010	3	42.973	7
Çanakkale	226.008	212.961	211.461	94	196.790	93	143671	7
Çankırı	112.308	102.774	102.533	92	96.355	94	6.178	6
Çorum	256.895	237.954	237.357	93	216.290	91	21.067	9
Denizli	302.212	278.061	277.318	92	255.883	82	21.435	8
Diyarbakır	246.913	214.518	213.693	87	171.598	75	42.095	25
Edirne	692.157	181.695	181.200	95	168.036	92	13.164	8
Elazığ	173.416	153.705	152.948	89	130.533	85	22.415	15
Erzincan	117.185	99.459	98.715	85	89.428	91	9.287	9
Erzurum	298.700	265.820	265.446	89	250.263	94	15.183	6
Eskişehir	291.455	274.833	274.320	94	254.856	93	19.734	7
Gaziantep	334.049	308.957	308.462	92	291.471	94	16.991	6
Giresun	208.141	184.969	184.493	89	174.612	94	9.881	6
Gümüşhane	105.197	80.747	80.606	77	73.459	91	7.147	9
Hakkari	43.857	35.374	35.257	70	28.917	82	6.340	18
Hatay	339.940	326.017	323.862	96	305.517	94	18.109	6
Isparta	161.793	152.105	151.634	94	139.187	1	12.447	9
İçel	395.476	368.175	367.103	93	33.580	91	33.523	9
İstanbul	2.769.942	2.421.266	2.412.812	87	2.147.449	89	265.363	11
İzmir	1.117.475	1.038.135	1.035.473	93	937.501	91	97.972	9
Kars	254.592	228.392	226.200	90	204.038	90	2.162	10
Kastamonu	233.696	21.645	211.214	91	193.201	91	18.013	9
Kayseri	336747	303.730	303.225	90	279.950	82	23.275	8
Kırklareli	148.527	140.809	140.487	95	131.168	93	9.319	7
Kırşehir	93.937	84.647	83.735	90	78.638	94	5.097	6
Kocaeli	314.846	287.764	286.849	91	253.826	88	33.023	12
Konya	679.233	622.652	620.743	92	551.802	89	68.941	11
Kütahya	254.535	240.263	239.728	94	222.898	93	16.830	7
Malatya	237.153	208.288	207.914	88	189.271	91	18.643	9
Manisa	495.903	472.207	471.058	95	440.020	93	31.038	7
K. Maraş	248.335	228.785	228.265	92	212.783	93	15.482	7
Mardin	164.021	143.715	143.062	88	124.280	87	18.782	13
Muğla	233.155	221.607	20.968	95	204.757	93	16.211	7

Mus	84.899	43.823	43.744	-	38.839	87	4.905	13
Nevşehir	112.594	101.715	101.419	90	91.737	90	9.682	10
Niğde	205.364	184.203	183.785	90	167.582	91	16.203	9
Ordu	296.790	271.331	270.499	91	255.246	94	15.253	6
Rize	156.317	127.311	126.937	91	115.968	91	10.969	9
Sakarya	273.775	254.944	254.060	93	231.311	91	22.749	9
Samsun	452.644	384.921	376.742	85	355.842	94	20.900	6
Siirt	133.799	109.043	108.666	81	95.983	88	12.683	12
Sinop	126.508	114.787	112.323	91	102.535	91	9.788	9
Sivas	299.264	251.963	251.274	84	230.063	92	21.211	8
Tekirdağ	190.087	179.773	179.469	95	238.792	95	0.529	6
Tokat	274.961	52.097	251.554	92	238.792	95	12.762	5
Trabzon	299.863	262.813	261.975	88	245.357	94	16.618	6
Tunceli	62.865	49.600	49.339	79	40.494	82	8.845	18
Urfa	217.302	188.340	188.038	87	178.196	95	9.842	5
Uşak	126.508	117.786	117.499	93	109.171	93	8.328	7
Van	147.297	132.772	132.554	90	121.536	92	11.028	8
Yozgat	194.683	179.002	178.705	92	167.956	94	10.749	6
Zonguldak	458.551	424.768	423.671	93	389.112	92	34.559	8

12 Eylül Darbesi Sonrası Bingöl'de Siyasal Yaşam

19 Mart 1986 yılına kadar Bingöl'de sıkıyönetim uygulaması devam etmiştir. Fakat siyasi partilerin tekrar faaliyete geçmelerine izin verilmiştir. Milli Güvenlik Konseyi kararınca siyasi faaliyetlerin serbest bırakılmasına karşın, Bingöl'de siyasi çalışmalarla ilgili bir durum meydana gelmemiştir. Bingöl Gazetesi'nin eski partilerle yaptığı görüşme ve nabız yoklamasına göre, Bingöllüler “*süt içtim, dilim yandı*” gerçeğinden hareket ederek suskunluğu daha yararlı bir gelişme olarak görmüşlerdir. Bingöl siyasileri 12 Eylül öncesinin bir kâbus olduğunu ve 12 Eylül sonrası döneminin elden bırakılmayacak bir nimet ve huzur dönemi olduğunu vurgularken, yeni kurulacak siyasi partilerin başına gelecek liderlerin eski acı dönemden tecrübelenmiş, gerçekçi, memleket menfaatini ön planda tutan ekonomik gelişmeyi hızlandıracak akılcı bir politika yürütecek meziyetlere haiz liderlerin çıkmasını beklemektedir.²⁵

Haziran ayına gelindiğinde partiler yeniden teşkilatlanmış ve bir süreden beri kuruluş hazırlıkları sürdürülen Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin Bingöl il teşkilatı, 12 Haziran 1983 Pazar günü açılmıştır. İl başkanlığına Halit Aydoğdu getirildi. Danışma meclisi Bingöl Üyesi, Mehmet Aydar tarafından yürütülen parti kurma çabaları sonunda,

²⁵ Bingöl Günlük Müstakil, S.4615, 4 Mayıs 1983 Çarşamba

Milliyetçi Demokrat Partisi Bingöl il ve Merkez ilçe teşkilatları tamamlanmıştır. Bingöl Gazetesi haberine göre 7 Temmuz günü bir araya gelerek kurucu üyeler kendi aralarında il ve ilçe başkanlarını belirlediler.

Halit Aydoğdu'nun başkanlığın da kurulan Milliyetçi Demokrasi Partisi il idare kurulu şu kişilerden oluşuyordu: Ali Ertuğrul (2. başkan), Emin Mollaoğlu (Sekreter), M. Ziya Aslan (Muhasip), Lütfü Aydoğdu, Şükrü Bozalı, Niyazi Tarhan, Mehmet Akgül, M. Yaşar Kaya, Ahmet Çakan ve Tefvik Kaya.²⁶

Bingöl'de MDP'den sonra Anavatan Parti'si de kuruldu. Anavatan Partisi Bingöl il yönetim kurulu, Hakkı Artukaslan (Başkan), M. Ali Bozgan (Başkan Yardımcısı); Remzi Toplu (Sekreter), Ali Kaya (Muhasip)'dan oluşmaktaydı. Üyeler ise: Hüseyin Bazencir, Yusuf Korkmaz, Behçet Üçgül, Yusuf Aydın, Sadullah Kaymazalp, Mahmut Bayram, Mehmet Habipoğlu olmuştur.²⁷

TBMM 17. DÖNEM MİLLETVEKİLLERİ

1980 yılında yaşanan askeri müdahale, Türkiye'de demokratik yaşamı bir süreliğine aksattı. 12 Eylül rejimi, gerçek bir siyasal partiler çoğulculuğu yerine, iki partili bir sistem öngörüyordu. Biri merkez sağda, diğeri de merkez solda olacak bu iki partiyle “*siyasal istikrarın*” sağlanması amaçlanıyordu. 1983'de yapılan seçimlere sadece Milliyetçi Demokrasi Partisi, Halkçı Parti ve Anavatan Partisi'nin katılmasına izin verildi. 1983 seçimlerinde çifte barajlı nispi temsil yöntemi uygulandı. Birinci baraj ülke barajıydı, partilerin milletvekilliği kazanabilmesi için geçerli oyların en az % 10'unu alması gerekiyordu. İkinci baraj ise, seçim çevresi barajıydı. Seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların toplamının milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilecek sayının üzerinde oy almayı gerektiren bu baraj, kimi yerlerde % 50'ye kadar çıkıyordu. 1983 genel seçimlerinden ANAP zaferle çıktı, oyların % 53'ünü alarak, 212 milletvekili çıkarmış, bunun yanında HP 117, MDP'de 71 milletvekili çıkarmıştır.

Anavatan Partisi bütün Türkiye'de seçimi büyük çoğunlukla aldığı gibi Bingöl'de de büyük bir çoğunlukla kazandı. Ancak Anavatan Partisi'nin üçüncü adayı veto edildiği için listede olan Hakkı Artukaslan ile Mehmet Ali Doğuşlu seçilmişlerdir. Bingöl ve

²⁶ Bingöl Günlük Müstakil, S.4649, 13 Haziran 1983 Pazartesi

²⁷ Bingöl Günlük Müstakil, S.4675, 8 Temmuz 1983 Pazartesi

kazalarda 58207 oy kullanıldı. Bunların 55.402'si geçerli sayılmış ve dağılımı şöyle olmuştur: MDP 14.799, HP 16.001, ANAP 24.602 oy almışlardır.²⁸

25 Mart 1984 Mahalli Seçimleri

25 Mart 1984 yılında yapılan mahalli seçimler sonunda Anavatan Partisi 6 Kasım'da olduğu gibi bu seçimde de zaferle çıktı. Bingöl belediye başkanlığına ANAP'dan Sıtkı Börü, Genç'de SODEP'den Cevdet demir, Karlıova'da Refah Partisi'nden Halit Karabuluk ve Kiğı'da CHP'den Kemal Güven getirilmişlerdir. Anavatan Partisi 3 il genel meclisi üyeliği ile 7 belediye meclis üyeliği aldı. SODEP 1, Doğruyol 1 il genel meclis üyeliğini aldı. SODEP 5 üye, Doğruyol ise 3 belediye meclis üyeliği kazandı. Yapılan değerlendirmeler sonucu: Hüseyin Bazencir, Ali Çalbay ve Mehmet Barman ANAP listesinde, Mehmet Bazencir SODEP listesinde ve Yadin Ketenalp Doğruyol partisinin listesinde il meclis üyeliğini kazandılar. Belediye meclisi üyeliğini ANAP'dan Selahattin Bayram, Ahmet Ekineker, Tayyip Artan, Hüsamettin Dağdelen, Şemsettin Kaya, Selim Balun ve Tefvik kaya SODEP'den Kemal Çağlar, Sabri Kaygalak, Hıdır Karasu, Orhan Sevin ve Islah Bulmuş Doğruyol'dan Saim Kıtay, Ali Bozgan ve Tahsin Çıkaray kazanmıştır.

İl Genel Meclisi oylaması sonucu, Anavatan 7.408, SODEP 4.568, Doğruyol 3.630 oy alarak meclise üye sokabilmişlerdiler.²⁹

SONUÇ

İncelenen dönemde meydana gelen olaylara bakıldığında daha çok sol eğilimli devrim yanlılarının Bingöl'de aktif olduklarını görmekteyiz. Bunun sebebi de yıkıcı sol örgütlerin bir ülkede devrim yapmak istediklerinde o ülkeyi devrim sürecine sokmalarında yatmaktadır. Sol örgütler, kendi görüşünü benimseyen gençler veya kimseleri kullanarak, Türkiye'de bir devrim gerçekleştirmek ve ülkeye komünist bir rejimi getirmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Fakat bu noktada sol örgütlerin çıkış noktası bu iken, destekleyen gençler ise daha güzel, daha hür ve demokratik bir ülkede yaşayacaklarını düşünerek hareketin içinde yer almışlardır. Bunun doğal bir karşılığı olan sağ tabanlı örgütleri benimseyenler de, asıl doğrunun komünist rejimin gelmesini engellemek

²⁸ *Bingöl Günlük Müstakil*, S.4760, 8 Kasım 1983 Salı

²⁹ *Bingöl Günlük Müstakil*, S.4890, 27 Mart 1984 Salı

olduğunu düşünerek solun karşısında yer almışlardır. Bütün bu olaylar neticesinde Türk Silahlı Kuvvetleri 2. kez ülke yönetimine el koyarak, 1961 Anayasası'nı rafa kaldırıp ülkeye yeniden darbe dönemi yaşatmışlardır. 1982 Anayasası'na tüm oyların % 91,37 oranında KABUL, % 8,63 oranında da RED oyu almıştır. Bingöl ili ise RED oyu veren 2. il sıralamasında yer almıştır.

KAYNAKÇA

AKŞİN, Sina, Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

ALTAN, Cemal, “Genel Seçimler-Yerel Seçimler İlişkisi(1983-2004)”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 12, 2005.

MÜCEK, Ahmet Akif , “12 Mart Öncesinde Oligarşik Yapıda Parçalanmalar”, *Türkiye’de Askeri Darbeler*, Gökkuşuğu Yayınları, Ankara, 2009.

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>

Bingöl Günlük Müstakil

Cumhuriyet

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>